

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії Черниш Віталій Іванович, 1994 року народження, громадянин України, освіта вища: закінчив у 2018 році Уманський національний університет садівництва за спеціальністю «Технології захисту навколишнього середовища», аспірант Уманського національного університету Міністерства освіти і науки України, виконав акредитовану освітньо-наукову програму «Лісове господарство».

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Уманського національного університету Міністерства освіти і науки України, м. Умань, від 12.09.2025р. № 01-05/133, у складі:

Голови разової

спеціалізованої вченої ради – Валентина ПОЛЩУКА, доктора сільськогосподарських наук, професора, члена-кореспондента НААН України, декана факультету лісового і садово-паркового господарства, Уманський національний університет.

Рецензентів – Галини ІЩУК, кандидата сільськогосподарських наук, доцента, доцента кафедри лісового господарства, Уманський національний університет;

Валентини МАМЧУР, кандидата сільськогосподарських наук, доцента, доцента кафедри лісового господарства, Уманський національний університет;

Офіційних опонентів – Ярослава ФУЧИЛА, доктора сільськогосподарських наук, професора, головного наукового співробітника лабораторії селекції і технологій вирощування біоенергетичних культур, Інститут біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН України;

Михайла МАТУСЯКА, кандидата сільськогосподарських наук, доцента, завідувача кафедри лісового і садово-паркового господарства, Вінницький національний аграрний університет;

на засіданні 06 листопада 2025 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 20 Аграрні науки та продовольство Віталію ЧЕРНИШУ на підставі публічного захисту дисертації «Синантропізація рослинності приміських лісів Центрально-Придніпровської височинної області» за спеціальністю 205 Лісове господарство.

Дисертацію виконано в Уманському національному університеті Міністерства освіти і науки України, м. Умань.

Наукові керівники – Юрій КИСЕЛЬОВ, доктор географічних наук, професор, Уманський національний університет, завідувач кафедри геодезії, картографії і кадастру;

Володимир ШЛАПАК, доктор сільськогосподарських наук, професор, Уманський національний університет, професор кафедри лісового господарства.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису. Дисертація відповідає вимогам п. 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 № 44 (зі змінами).

Здобувач має 24 наукові публікації за темою дисертації, з них одна стаття опублікована у періодичному науковому виданні, проіндексованому у базі даних Web of Science Core Collection; чотири статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; дві статті у закордонних періодичних наукових виданнях; сімнадцять праць апробаційного характеру, зокрема сім – тези доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій, виданих за кордоном та десять – тези доповідей на всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Наукові публікації, зараховані за темою дисертації, відповідають вимогам пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 № 44 (зі змінами):

1. Parakhnenko V., Vitenko V., Didenko I., Koval S., Chernysh V. Distribution of *Ambrosia artemisiifolia* L. in the Right-Bank Forest-Steppe of Ukraine and its adaptive potential. *Trakya University Journal of Natural Sciences*. 2023. Vol. 24. Issue 2. P. 31-40. DOI: <https://doi.org/10.23902/trkjnat.1188477>.

2. Шлапак В. П., Сонько С. П., Кисельов Ю. О., Швець Я. А., Черниш В. І. Геоботанічні особливості екотонізації природних ландшафтів. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2019. Т. 29. № 7. С. 76-79. DOI: <https://doi.org/10.15421/40290715>.

3. Кисельов Ю. О., Суханова І. П., Парахненко В. Г., Швець Я. А., Черниш В. І. Адвентивна флора України: географічні особливості поширення. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2020. Т. 30. № 1. С. 9-13. DOI: <https://doi.org/10.36930/40300101>.

4. Кисельов Ю. О., Черниш В. І. Особливості інвазійної флори Центрально-Придніпровської височинної області. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2022. Т. 32. № 2. С. 27-32. DOI: <https://doi.org/10.36930/40320204>.

5. Кисельов Ю. О., Черниш В. І. Наукові засади синантропної флористики в лісовому господарстві. *Сільське господарство та лісівництво*. 2022. № 26. С. 225-237. DOI: <https://doi.org/10.37128/2707-5826-2022-3>.

У дискусії взяли участь та висловили зауваження:

Ярослав ФУЧИЛО, офіційний опонент, доктор сільськогосподарських наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії селекції і технологій вирощування біоенергетичних культур, Інститут біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН України.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1. У «Вступі» варто було б виразніше окреслити методологічну

основу дослідження, зокрема схарактеризувати значення законів діалектики й системного підходу.

2. У дисертації слід було б висвітлити погляди класиків геоботанічної та лісівничої науки – Г. М. Висоцького, А. М. Гродзинського, П. С. Погребняка та ін. – на суть проблеми синантропізації лісової рослинності.

3. У теоретичній частині роботи варто було б чіткіше розрізнити зміст понять «синантропізація», «адвентизація» та «фітоінвазії».

4. В огляді кліматичних особливостей досліджуваної території варто було б наголосити на сприятливості умов для проникнення характеризованих дисертантом інвазійних видів.

5. Варто було б обрати ключовою ділянкою дослідження також один із лісових масивів на сході Центрально-Придніпровської височинної області (поблизу Черкас чи Сміли).

6. Доцільно було б обґрунтувати вибір лісових кварталів для поглибленого вивчення синантропізації рослинності приміських лісів у межах Білогородського лісу та Шполянського лісництва.

7. Варто було б приділити більше уваги причинам формування відмінностей у природній лісовій рослинності в різних частинах Центрально-Придніпровської височинної області.

8. Схема синантропо-флористичної диференціації Центрально-Придніпровської височинної області виглядає надто поверхневою та недоопрацьованою; ймовірно, було б варто, крім синантропо-флористичних районів, виділити також підрайони, що було б можливо за наявності більшої кількості ключових ділянок.

9. Варто було б приділити більше уваги напрацюванню рекомендацій щодо боротьби з фітоінвазіями та негативними наслідками синантропізації рослинності приміських лісів Центрально-Придніпровської височинної області.

Михайло МАТУСЯК, офіційний опонент, кандидат сільськогосподарських наук, доцент, завідувач кафедри лісового і садово-паркового господарства, Вінницький національний аграрний університет.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1. Варто було б докладніше висвітлити сферу застосування системного підходу в дослідження синантропізації рослинності приміських лісів Центрально-Придніпровської височинної області, адже лісові фітоценози, які перебувають у центрі уваги автора, безумовно, ж системами.

2. До огляду літературних джерел варто було б додати більше сучасних англomовних праць.

3. Варто було б передбачити більше ключових ділянок для детальнішого дослідження фітоценозів приміських лісів Центрально-Придніпровської височинної області.

4. Недостатньою мірою висвітлені чинники та шляхи потрапляння інвазійних видів до приміських лісів Центрально-Придніпровської

височинної області.

5. Слід було б виразніше наголосити на властивостях дуба червоного, горіха чорного та інших інвазійних видів, які зумовили їхню перевагу над аборигенними рослинами.

6. В описах кварталів Білогрудівського лісу та Шполянського лісництва було би бажано зазначити, чому в одних кварталах є небезпека фітоінвазій, а в інших інвазійних видів немає чи майже немає.

7. У запропонованій дисертантом схемі синантропо-флористичної диференціації Центрально-Придніпровської височинної області межу синантропо-флористичних районів проведено як пряму, хоча насправді в природі не може бути таких різких поділів.

Галина ІЩУК, рецензент, кандидат сільськогосподарських наук, доцент, доцент кафедри лісового господарства, Уманський національний університет.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1. В огляді літератури не висвітлено, як враховуються часові аспекти синантропізації (динаміка розвитку процесу) та зміни під впливом урбанізації.

2. У розділі 2 наведено велика кількість методик, але не завжди пояснено, чому обрано саме їх. Наприклад, метод пропорційно-ступінчастого представництва модельних дерев згадується без обґрунтування. Бажано б було подати обґрунтування: чому ці методи ефективні для оцінки синантропної флори та підросту дерев.

3. Опис методики структурно-порівняльного аналізу (фітоценологічний та екологічний аналіз) флористичних угруповань розгорнутий і фрагментований, важко відрізнити, що саме є описом методу, а що – літературним посиланням. Потрібно було б сформулювати коротко: спочатку мету аналізу, потім – застосовані методи, а після цього – джерела та посилання.

4. Перелік методів визначення фізико-хімічних властивостей ґрунтів надто деталізований (за авторами Тюрін, Качинський, Каппен), що робить текст громіздким. Бажано б узагальнити методику та залишити лише ключові показники, з посиланням на джерела.

5. В дисертаційній роботі вказано на використання бази даних «Лісовий фонд України» (Укрдержліспроєкт, 2015). Пояснено, що база має недоліки, але не зазначено, як вони були враховані під час аналізу, чи коригувалися дані або які обмеження у висновках можуть виникнути через неповноту даних.

6. В роботі використовуєте метод розрахунку адаптивного потенціалу. Формули наведені, але відсутнє пояснення вибору саме таких критеріїв (посухостійкість, тіневитривалість тощо) та джерела їх нормативного обґрунтування.

7. В підрозділі 3.4. Ґрунти та натуральна рослинність не подана сучасна екологічна оцінка: згадано історичне скорочення лісів, але бракує актуальних даних про сучасний антропогенний вплив (ерозія, деградація ґрунтів,

фрагментація біотопів). Також в цьому розділі наведена таблиця 3.1. Гранулометричний склад чорноземних ґрунтів на яку в тексті відсутнє посилання, не вказано джерело отриманих результатів, відсутній її аналіз і не вказано для якого регіону чи зони наведені дослідження.

8. Приклади рудеральних фітоценозів наведені лише на основі західноєвропейських класифікацій (п. 3.7). Варто додати, чи застосовувалися ці класи до конкретних ділянок регіону та які класи виявлено під час власних досліджень.

9. Обмежене обговорення інвазійних та адвентивних видів у Білогрудівському лісі, згадано в дисертаційній роботі дуб червоний та акацію білу, але не наведено оцінки їх впливу на місцеві екосистеми чи взаємодію з аборигенними породами.

10. Надмірна концентрація статистичних даних без узагальнень. Таблиці 4.1–4.3 наведені числові дані (площа, класи, бонітет, повнота), однак бракує аналітичних висновків: не пояснено, які екологічні чи господарські тенденції впливають з числових даних та як вони співвідносяться із процесами синантропізації.

11. В підрозділі 4.3 Дослідження модельних ділянок Білогрудівського лісу автор стверджує, що зростання підросту інвазійних рослин зумовлене антропогенним впливом та змінами клімату. Однак немає конкретних даних, які підтверджують саме антропогенний вплив (наприклад, близькість доріг, рекреаційних зон, лісгосподарська діяльність). Важливо зазначити, що це припущення, і його слід підкріпити конкретними кількісними чи картографічними даними.

12. В розділ 5 порядок опису видів виглядає хаотичним – змішані інвазійні, рудеральні та аборигенні види. Рекомендується групувати їх за екологічним статусом чи систематикою. А для наочності доцільно додати таблицю з назвами видів, родинами, статусом (синантропний/інвазійний/аборигенний), життєвою формою. Це полегшить сприйняття великої кількості інформації.

13. Незрозуміле визначення груп деревної флори у п. 5.2.1 наведено дані про деревні родини, але їх співвідношення до трав'яної флори (основної теми підрозділу) не пояснене. Варто чіткіше обґрунтувати включення дерев у систематичний аналіз синантропної трав'яної флори.

14. Таблиці 5.2–5.3 – доцільно додати колонки “середній приріст за рік” або “відносний приріст %”, щоб легше порівнювати динаміку між лісництвами.

15. Діаграми 5.6 і 5.7 не завжди однозначно пояснюються. Наприклад, переважаючі геліофіти та тіневитривалі потребують коментаря щодо їхнього розподілу у конкретних типах лісів (соснові, дубові, змішані).

16. Вплив факторів навколишнього середовища на динаміку інвазійних трав'янистих рослин в розділі 5 наведено наочно у вигляді графіків. Графіки демонструють різке збільшення чисельності, але відсутній аналіз причин (наприклад, вплив сміттєзвалищ, ґрунтових умов, освітлення, тощо).

17. Суб'єктивність оцінки – критерії оцінювання балами адаптивного потенціалу трав'янистих інвазійних рослин не зовсім обґрунтовані; бажано вказати джерела бальної системи або обґрунтування балів для кожного критерію.

18. Використання терміну «домінування». У 2 та 3 пунктах висновків зазначається домінування інвазійних видів. Варто конкретизувати: домінування спостерігається на окремих ділянках, а не у всіх приміських лісах, що забезпечить точність висновків.

Валентина МАМЧУР, рецензент, кандидат сільськогосподарських наук, доцент, доцент кафедри лісового господарства, Уманський національний університет.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1. У дисертаційній роботі вжито терміни на позначення близьких за значенням понять: «ландшафт», «ценоз», «екосистема»; варто було б надати їм визначення з акцентом на відмінностях у змісті цих понять.

2. Варто було б, характеризуючи приміські ліси Центрально-Придніпровської височинної області, обрати ключові ділянки не лише в західній (Білогрудівський ліс) та центральній (Шполянське лісництво) частинах регіону, але також на сході (в районі Черкас, Сміли).

3. Варто було б конкретніше пояснити, в чому полягає узагальнення автором поняттєво-термінологічного апарату синантропної фітоценології (п. 2 «Наукової новизни»).

4. Було би правильніше писати не «понятійно-термінологічний», а «поняттєво-термінологічний» апарат (с. 33).

5. В розділі 3 підрозділ 3.4 доречно було б в таблиці навести порівняльну характеристику ґрунтів району ваших досліджень.

6. В розділі 3 підрозділ 3.6 наведені показники природно-заповідного фонду Центрально-Придніпровської височинної області. Для кращого сприйняття цієї інформації доречно було б помістити її в таблицю.

7. В розділі 4 таблиця 4.2 чи доречно наводити показники деревної продуктивності лісу залежно від ґрунтових умов, адже тематика дисертаційної роботи цього не вимагає.

Валентин ПОЛЩУК, голова разової спеціалізованої вченої ради, доктор сільськогосподарських наук, професор, член-кореспондент НААН України, декан факультету лісового і садово-паркового господарства, Уманський національний університет.

Оцінка позитивна, без зауважень.

Юрій КИСЕЛЬОВ, науковий керівник, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри геодезії картографії і кадастру, Уманський національний університет.

Оцінка позитивна, без зауважень.

Володимир ШЛАПАК, науковий керівник, доктор сільськогосподарських наук, професор, професор кафедри лісового господарства, Уманський національний університет.

Оцінка позитивна, без зауважень.

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради,

«Проти» – 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування спеціалізована вчена рада присуджує Віталію ЧЕРНИШУ ступінь доктора філософії з галузі знань 20 Аграрні науки та продовольство за спеціальністю 205 Лісове господарство.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової
спеціалізованої вченої ради

Валентин ПОЛІЩУК